

Gyengénlátók életpályája - esélyek és buktatók számok és sorsok tükrében - *

TÁCSI, LADISLAU - SZOMBATI, JOSIF

Romániában a gyengénlátó gyermekek speciális intézményekben történő oktatása mintegy harminc éves múlttal rendelkezik. Jelenleg Bukarestben és Temesváron egy-egy általános iskola és szintén Bukarestben, valamint Aradon egy-egy szakmunkásképző, illetve ezek mellett szakközépiskola működik. Néhány éve óvodai csoportok létesültek Nagyváradon, Marosvásárhelyen és idén szeptembertől Temesváron is. Kolozsváron, a Vakok Intézete keretében általános iskolai szinten létesült egy tagozat gyengénlátó gyermekek számára, amely egyben gyakorló iskola szerepét tölti be a Kolozsvári Egyetemen újjáalakult gyógypedagógusképzés számára.

E felsorolt intézmények létesítése és fenntartása mellett több érvet sorakoztathatunk fel. Az általános iskolai tantervben szereplő tantárgyak mindegyike - csekély óraszámeltéréssel - megfelelő súllyal jelen van a gyengénlátók iskolájának tantervében is. Ismeretanyag tekintetében tehát a végzős tanulók egyenlő eséllyel léphetnek tovább középfokú vagy szakmunkásképző intézetekbe. A gyengénlátó gyermekek számára létesült óvodák és iskolák tantervében olyan, látást javító és kompenzáló foglalkozások is szerepelnek, amelyek révén a továbbtanulás, majd a szakmai és társadalmi beilleszkedés esélyegyenlősége a látási fogyatékoság ellenére is nagymértékben biztosított.

Országunk (Románia) jelenlegi társadalmi-gazdasági helyzetében, amikor a rendszerváltást átélő más országokhoz hasonlóan az infláció, az elszegényedés és a munkanélküliség jelenségeivel kell szembenéznie és megküzdenie elsősorban a sokgyermekes vagy sérült gyermeket nevelő családoknak, megnövekedett a gyógypedagógiai jellegű speciális intézmények szociális védőfunkciója. Államunk idevonatkozó törvényei teljes ingyenességet biztosítanak az intézményes keretek között gondozott kiskorúaknak és felnőtteknek. Ez azt jelenti, hogy a fogyatékos gyermekek térítésmentességet élveznek a tankönyv-, a fűzet- és a tanszerellátás, az egész-

* A dr. Kettesy Aladár Általános Iskola és Diákotthon 20 éves évfordulóján (Debrecenben, 1992. szeptember 25-én) elhangzott előadás

napos étkeztetés, a koruknak és nemüknek megfelelő ruháztatás, az orvosi- és gyógyszerellátás, a kompenzációhoz szükséges protézisek beszerzése, a helyi közszállítás és esetenként a vasút igénybevétele területén. Ezekon kívül, korcsoportok szerint differenciált havi zsebpénzben is részesülnek.

Szükségszerűen felmerül azonban a kérdés: mi történik a pedagógiai és a szociális gondozás terén a nem speciális intézményt látogató, jelen esetben gyengénlátó gyermekkel? Összehasonlító adatokkal sajnos nem rendelkezünk, de jogosan feltételezhetjük, hogy a tanulmányi kudarcától kezdve a látásromlásig és az ezzel járó összes következményig olyan problémákkal küszködnek a gyermekek, a szülők és a pedagógusok egyaránt, amelyek megfelelő megoldást nyernek intézményes keretek között. Ez a helyzet arra kell késztesse, hogy a gyógypedagógia újabb irányzatának megfelelően és más országok tapasztalatai nyomán kifejléssük a normális általános oktatásba integrált fogyatékos gyermekek gyógypedagógiai gondozását. Kétségtelen, hogy alternatívákban kell gondolkodnunk. Bizonyos helyzetekben, például a közepesen és súlyosan gyengénlátók, a különleges szemészeti gondozást igénylők vagy rossz szociális háttérrel rendelkezők számára az intézményes forma felel meg jobban, míg a kisebb mértékben sérültek és a szülői törődést élvezők esetében nyilván jobb az integrációs változat.

Másik kérdés: az intézményekben biztosított különleges pedagógiai feltételek, a fogyatékos gyermekkel kapcsolatban alkalmazott féltőbb bánásmód, az ügynevezett szociális háló jól működik-e az iskola elvégzése után is, vagy ennek hiányában végzőseink elvesztik-e lábuk alól a talajt? Erre a kérdésre nem tudunk egyelőre érdemlegesen válaszolni, hiszen átalakuló társadalmunkban csupán 1-2 éves tapasztalattal rendelkezünk, s még mindig meglepetésekkel telített ez a folyamat. Bár törvény írja elő, hogy a fogyatékosok - beleértve a szakmunkásképző végzettségűket is - 20elsőséget élveznek a munkába helyezésnél és a lakáskiutalásnál, a valóságban sokan napi megélhetési gondokkal küszködnek. Különösen nehéz az állami gondozott fogyatékosok helyzete. E problémák megoldására előttünk állnak a nyugati modellek, és immár ez év júniusa óta törvényünk is van. Egyesületi kezdeményezésre, a helyi közhatalóság segítségével védett munkahelyek, illetve termelőegységek, szövetkezetek létesíthetők, de egyben támogatják a fogyatékosok által otthon végzett termelőmunkát is. A fogyatékosokat foglalkoztató gazdasági egységek adókedvezményben részesülnek. Ezenkívül a törvény kötelezően előírja, hogy minden, 250 alkalmazottnál több személyt foglalkoztató gazdasági egységnek legalább 3%-ban fogyatékos személyeket kell alkalmaznia.

Gyengénlátó tanulóink esetében természetesen a fő kérdés az, hogy általános képességeik és látásuk állapota mennyiben teszi lehetővé olyan szakmák elsajátítását, amelyek biztos megélhetést nyújtanak nekik és családjuknak.

A Temesvári Gyengénlátók Általános Iskolájában I-VIII. osztályig 22 tanulócsoporthoz 272 gyermek gyógypedagógiai oktatásával-nevelésével foglalkozunk. Az általános iskolában oktatott tantárgyak mellett javító-kompenzáló tevékenységek is szerepelnek az órarendben, mint például látásnevelés, logopédia, gyógynevelés, Braille-kör. A szakszerű szemészeti ellátást saját szemész szakorvosunk biztosítja az iskola jól felszerelt rendelőjében.

A pályaválasztási tanácsadás területén jól egybehangolt csapatmunka folyik a pedagógusok, elsősorban az osztályfőnökök, az iskolapszichológus és a szemész szakorvos részvételével. Ennek során lényegében a szülők és a tanulók kívánságának egyeztetése folyik a tanulók képességeivel, a szemészeti javallattal és a továbbtanulási szakképesítési lehetőségekkel. A 8. osztályban a tanév végén az iskola javaslatát felülbírálja a megyei, munkaképességet véleményező szakorvosi bizottság is, amely esetenként, az iskola javaslatát figyelembe véve megengedi a normális oktatási rendszerben való továbbtanulást (elméleti- vagy szakközépiskolában, illetve szakmunkásképző iskolában), vagy legalább két szakma megjelölésével valamelyik speciális oktatási formára tesz javaslatot. A beiskolázás a megyei, fiatalkorúakat védő bizottság határozata alapján történik, amely bizottság nem változtatja meg az előző döntéseket, hanem csupán törvényes alapot ad az iskolának arra, hogy a javasolt szakmák egyikére vegyék fel a tanulót, és folyósítsák a törvény által előírt juttatásokat.

Az egyik bevált gyakorlat szerint a kisebb mértékben látássérült tanulókat (fénytörési rendellenességek, kancsalság, egyszeműség stb. esetében) normális középiskolákba vagy szakiskolákba irányítottuk, olyan pályákra, amelyek nem ártalmasak a szemnek, kevésbé veszik igénybe a látást. Visszajelzéseink szerint ezek a tanulók jól adaptálódtak az új iskolai körülményekhez, illetve a tanult szakma követelményeihez.

A közepesen sérültek (rövidlátás, szürkehályog, albinizmus stb. esetében) kertészeti, speciális szakközépiskolába irányítottuk őket vagy asztalos, lakatos, gyümölcs-zöldség konzervkészítő, húsfeldolgozó, tejtermékkészítő, hideg műanyagfeldolgozó, paplan- és matrackészítő szakmákra.

A súlyosan látássérült tanulókat (látóidegsorvadás, veleszületett hályog, retinaleválás veszélye stb. esetében) speciális, egészségügyi szakközépiskolába, masször szakmára, illetve speciális szakmunkásképző iskolába irányítottuk: kefe- és seprűkötő, kartonfeldolgozó, kosárfonó szakmákra.

Az utóbbi 10 évben végzett tanulóink 18%-a normális elméleti vagy szakközépiskolába, 23%-uk normális szakmunkásképző iskolába nyert felvételt. Túlnyomó többségük (92%) el is végezte a választott iskolát, szakmát.

10 év alatt csupán nyolcan kerültek főiskolára, a többiek kevés kivétellel szakmájukban helyezkedtek el, és nemigen váltottak pályát.

Végzőseik 6%-a speciális szakközépiskolába jutott, és ma is egészségügyi intézményekben, szanatóriumokban dolgoznak masszörként.

A legtöbben (52%) speciális szakiskolában folytatták tovább tanulmányaikat. Kevés kivétellel mindegyik elvégezte az iskolát, és a megyei munkaerő elosztó hivatal segítségével általában állandó lakhelyükön, szakmájuknak megfelelő munkahelyre kaptak elhelyezést.

Nagyon kevesen (1% arányban), általában lányok maradtak csak otthon a családban, férjhez mentek, háziasszonyok lettek.

A fent vázolt kép az utóbbi 2 évben módosult azáltal, hogy a megváltozott gazdasági-társadalmi körülmények között többen maradtak otthon, a háztájiban

dolgoznak (lányok), a család magánvállalkozásában vesznek részt, vagy szakképzetlen alkalmi munkát vállalnak (fiúk).

Szakiskolát végzettjeinket már nem helyezik el hivatalosan, többen munkanélküli segélyben részesülnek. Egy lehetőség lenne az is, ha kisiparosokként privatizálnának, de ehhez legtöbbjüknek nincs anyagi fedezete.

Természetesen keressük a kiutat, a megoldást. Elsősorban a választható szakmák jegyzékét kell felülvizsgálnunk, és olyan szakmákkal bővítenünk, amelyek alkalmassak gyengénlátók számára, és egyben lehetőséget teremtenek arra, hogy magánvállalkozásként is műveljék.

A Dr. Mihai Reteanu, kolozsvári kutató által összeállított jegyzék szerint a következő szakmák javallhatók még gyengénlátók számára: pék, szűcs, órás, keramikus, cipész, elektroműszerész, gázszerelő, vízvezetékszerelő, központi fűtőszelű, molnár, ápolónő, cserző, bádogos, kereskedő, kőműves. Ezek a szakmák a jövőben helyt kell kapjanak speciális szakmunkásképző intézetekben. Reméljük, hogy egyidejűleg a közeljövőben létrehozzuk a törvény által már előírt védett munkahelyeket, gazdasági termelőegységeket, amelyekben meg fogják találni gyengénlátó tanítványaink is az őket megillető helyüket.

A számszerű adatok mellett néhány volt tanítványunk életpályája is illusztrálja sikereinket, gondjainkat.

Például: *Snur Clara* - tornatanár

Oniga Marinela - orvos a buziasfürdői szanatóriumban

Zegrean Augustin - jogász, képviselő a parlamentben

Mitu Ioan - egyetemi tanár, matematikus Iasiban

Craciun Ioan - állatorvos.

Fekete foltjaink:

N. Zoltán kitanulta a kárposzt mesteriséget; nem dolgozik a szakmában; jelenleg Budapesten tartózkodik, a vendéglátóiparban dolgozik.

V. Ileana, állami gondozott, abbahagyta a tanulmányait és prostituált lett.

Végzőseink egy része elkallódik. Az iskola nem tudja figyelemmel kísérni életpályájukat, mert más megyéből jöttek.

Vannak sikerélményeink, de vannak elgondolkodtató eseteink és megoldásra váró problémáink is. Nevelőtestületünk azonban bizakodó, a pedagógiai optimizmus talaján tekint a jövőbe.